

ארונו של יוסף

וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת עֲצָמוֹת יוֹסֵף עִמּוֹ כִּי הִשְׁבַּע הַשְּׂבִיעַ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר פֶּקֶד יִפְקֹד אֱלֹהִים אֶתְכֶם וְהֶעֱלִיתֶם אֶת עֲצָמֹתַי מִצֵּה אֶתְכֶם: (שמות יג ט).¹

תוספתא סוטה פרק ד הלכה ז – משה מתעסק בארונו של יוסף²

יוסף זכה בעצמות אביו.³ אף הוא לא נתעסק בו אלא משה, שנאמר: "ויקח משה את עצמות יוסף עמו וגו' " - מלמד שכל העם היו עסוקין בביזה והוא עוסק במצוה, שנאמר: "חַכְמָם לֵב יִקַּח מִצְוֹת וכו' " (משלי י ח).⁴ אילו לא היה מתעסק בו משה לא היו ישראל מתעסקין בו? תלמוד לומר: "וואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל ממצרים קברו בשכם" (יהושע כד לב).⁵ אלא, כיון שראו ישראל את משה שהוא מתעסק בו, אמרו: הניחו לו, כבודו בגדולים יותר מן הקטנים.⁶ ואילו לא היו משה וישראל מתעסקין בו, לא היו בניו מתעסקין (בו)? תלמוד לומר: "ויהיו לבני יוסף לנחלה".⁷ אלא כיון שראו בניו את משה וישראל שהיו מתעסקין בו, אמרו: הניחו לו, כבודו במרובין יותר מן המועטין.⁸

מנין היה משה יודע היכן יוסף קבור? אמרו: סרח בת אשר היתה באותו הדור והלכה ואמרה לו למשה: בנילוס נהר יוסף קבור.⁹ שעשו לו מצרים שפודין של מתכת וחברום בַּבְעַץ.¹⁰ והלך משה ועמד על נילוס נהר ואמר: יוסף, הגיעה שעה שהקב"ה גואל את ישראל. הרי שכונה מעוכבת לך וישראל מתעכבין לך וענני כבוד מעכבין לך.¹¹ אם אתה מגלה את עצמך – מוטב. ואם לאו – נקיים אנו משבועה שהשבעת את אבותינו.¹² צף ארונו של יוסף ונטלו משה ובא לו. ...¹³ ויש אומרים: בקברות מלכים יוסף היה קבור.¹⁴ והלך משה ועמד על קברות המלכים ואמר: יוסף, יוסף! הגיע שעה שהקב"ה גואל את ישראל. הרי שכונה מעוכבת לך וישראל מעוכבין לך וענני כבוד

¹ השוו עם הפסוק בסוף ספר בראשית: "וַיִּשְׁבַּע יוֹסֵף אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר פֶּקֶד יִפְקֹד אֱלֹהִים אֶתְכֶם וְהֶעֱלִתֶם אֶת עֲצָמֹתַי מִצֵּה אֶתְכֶם". מילה אחת, "אתכם", החוזרת פעמיים בפסוק שלמעלה, עושה את כל ההבדל. ועוד נידרש לעניין.

² מקבילה לדרשה שלהלן מצויה במכילתא דרבי ישמעאל בשלח - מסכתא דויהי פתיחתא ומשם הועתקה, כך נראה, בשינויי לשון קלים, לגמרא סוטה יג ע"ב. אנו נקטנו לשון התוספתא ונעיר פה ושם מנוסח המכילתא או הגמרא בסוטה.

³ זכה במצווה להביא את אביו לקבורה בארץ, כמתואר בהרחבה בסוף פרשת ויחי. ובזכות זה גם זכה שמשה טיפל בו.

⁴ הפסוק המלא הוא: "חַכְמָם לֵב יִקַּח מִצְוֹת וְאֵוִיל שְׁפָתַי וְלִבִּי". אולי כאן לא מובא הפסוק עד סופו לא בגלל חוסר מקום, אלא על מנת שלא להוציא לעז על בני ישראל שהתעסקו רק בניצול מצרים, כפי שהמדרש ממשיך ואומר. עוד על פסוק זה ממשלי שהחכם לוקח מצוות ראו בראשית רבה נב ג על אברהם שהיה מחזר אחר אורחים וכשאלה פסקו אחרי הפיכת סדום, עבר לגרר שמה שם תזמנו לו מצוות הכנסת אורחים (בדברינו [הכנסת אורחים של אברהם](#) בפרשת וירא). כמו כן ראו פסיקתא רבתי (איש שלום) פייסקא כה - עשר תעשר, על רבי עקיבא שקיבל כסף מרבי טרפון לעשות עסקה ולקח מצוות בחכמה - הלך ופיזר לצדקה.

⁵ ראו הפסוק המלא שם: "וְאֵת עֲצָמוֹת יוֹסֵף אֲשֶׁר הֶעֱלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם קָבְרוּ בְשֵׁכָם בְּחֶלְקֵת הַשְּׂדֵה אֲשֶׁר קָנָה יַעֲקֹב מֵאֵת בְּנֵי חֲמוֹר אֲבִי שָׁכָם בְּמֵאָה קִשְׁיָה וַיְהִי לְבְנֵי יוֹסֵף לְנַחְלָה". להלן נידרש לפסוק זה אשר סוגר את המעגל שנפתח בפרשתנו, או שמא נאמר: מעגל שנפתח הרבה לפני כן, עמוק בספר בראשית.

⁶ נראה שזו התחמקות של בני ישראל, שהרי כבוד המת הוא בכמה שיותר מלווים. ואדרבא, אם הגדול מטפל, למה לא יצטרפו הקטנים לגדולים בקל וחומר? וסופם שליוו את ארונו של יוסף ארבעים שנה ...

⁷ זה סוף הפסוק ביהושע כד לעיל, ממנו לומד הדרשן שבני יוסף (שני שבטים, אפרים ומנשה) כן טפלו בעצמות ראש שבטם. וגם למדנו מהמשך הדרשה, שלפחות מקצת בני ישראל הצטרפו למשה בגאולת ארונו של יוסף ממצרים.

⁸ ראו שטיינזלץ במקבילה בגמרא סוטה מה פשר מרובים ומועטים כאן: "ומוטב שיטפלו בו כל ישראל ולא רק צאצאיו". טענה זו אפשר להבין, שבני יוסף לא רצו להפוך את הטיפול בעצמותיו של יוסף והבאתו לקבורה בארץ לעניין שבטי / משפחתי שלהם והעדיפו שכל ישראל, שאר השבטים עם משה, יטפלו בו. יש בכך השלמה נוספת של סיפור יוסף ואחיו כפי שנראה להלן.

⁹ סרח או שרח בת אשר היא דמות מיתולוגית "שלומי אמוני ישראל" שתחילתה בירידה למצרים (פסיקתא רבתי יז), המשכה ביציאת מצרים (תוספתא לעיל ועוד), ממתנחלי הארץ בימי יהושע (סדר עולם רבה ט), האשה החכמה מאבל בית מעכה (בראשית רבה צד ט) ועד בית המדרש של רבי יוחנן הגיעה (פסיקתא דרב כהנא יא). ראו דברינו [שרח בת אשר](#) בפרשת פנחס.

¹⁰ בַּעַץ בלשון חכמים הוא סוג של עופרת זולה, בדיל או עופרת או סגסוגת שלהם ועוד מתכות זולות שקל להתיכם. ראו גמרא ראש השנה כד ע"ב (עבודה זרה מג ע"א, מנחות כח ע"ב) על המנורה הזמנית שעשו החשמונאים: "שפודין של ברזל היו, וחיפום בבעץ. העשירו - עשאוים של כסף, חזרו העשירו - עשאוים של זהב". ראו גם גמרא בבא בתרא פט ע"ב שאין עושים משקלות של בעץ.

¹¹ לך – בגללך, לא לכבודך.

¹² ראו הנוסח בקטע זה במקבילה במכילתא דרבי ישמעאל בשלח - מסכתא דויהי פתיחתא: "בא (משה) ועמד על נילוס נטל צרור וזרק לתוכו וזעק ואמר: יוסף יוסף! הגיעה השבועה שנשבע הקב"ה לאברהם אבינו שהוא גואל את בניו. תן כבוד לה' אלהי ישראל ואל תעכב את גאולתך, כי בגללך אנו מעוכבים. ואם לאו - נקיים אנחנו משבועתך".

¹³ בקטע שהשמטנו משווה המדרש את ארון המתכת של יוסף שנעשה נס שעלה וצף על המים עם המעשה אצל אלישע שהציף גרזן מברזל של אחד מבני הנביאים שנפל לירדן (מלכים ב פרק ו). ומסיים המדרש שם: "והלא דברים קל וחומר ומה אלישע תלמידו של אליהו תלמידו של משה כך, משה רבו של אליהו רבו של אלישע על אחת כמה וכמה". אפשר שקל וחומר זה הוא מקור הביטוי: קל וחומר בן בנו של קל וחומר" (בחיך).

¹⁴ בנוסח המכילתא: "בקיפוסולין של מצרים היה קבור יוסף" ובגמרא סוטה: "בקברניט של מלכים היה קבור". ראו דברינו [קברניט](#) בפרשת חיי שרה.

מעכבין לך. אם אתה מגלה את עצמך – מוטב. ואם לאו – נקיים אנחנו משבועה שהשבעת את אבותינו. מיד הקיץ ארונו של יוסף ובא משה ונטלו.¹⁵ והיו שני ארונות מהלכין: אחד ארון קודש ואחד ארון של מת, והיו כל עוברין ושביין אומרים: מה טיבן של שני ארונות הללו? אמרו להם: אחד ארון קודש ואחד ארון של מת. אמרו להם: וכי איפשר לארון קודש להלך עם ארונו של מת? אמרו להם: מת מוטל¹⁶ בארון זה, קיים מה שכתוב ומונח בארון זה.¹⁷

פסיקתא דרב כהנא (מנדלבוים) פיסקא יא ויהי בשלח – ע"י שם המפורש¹⁸

ויש אומרים: נטל חרס וכתב עליו שם המפורש והשליכו ליאור. מיד צף ועלה ארונו של יוסף. והוון תמן תרין כלבין דחרשין, שרון נבחין במשה. אמר משה: עמא אתון חמין, כלבון דקושטא לא נבחין וכלבין דשקרא נבחין.¹⁹

מכילתא דרבי ישמעאל בשלח מסכתא דזיהי פתיחתא – ארונו של מת לצד ארון חי עולמים²⁰

... ולא עוד, אלא שעם יעקב עלו עבדי פרעה וזקני ביתו²¹ ... ועם יוסף עלו הארון והשכינה והכהנים והלויים וכל ישראל ושבעה ענני כבוד. ולא עוד, אלא שהיה מהלך ארונו של יוסף עם ארון חי העולמים והיו עוברים ושבים אומרים: מה טיבן של שני ארונות הללו? והם אומרים להם: זה ארונו של מת וזה ארונו של חי העולמים. ואומרים להם: מה טיבו של מת להלך עם ארון חי העולמים? ואומרים להם: המונח בארון זה, קיים מה שכתוב במונח בארון זה.²² במונח בארון זה כתיב: "אנכי ה' אלהיך" (שמות כ ב), וביוסף כתיב: "התחת אלהים אני" (בראשית נ יט). במונח בארון זה כתיב: "לא יהיה לך אלהים אחרים", וביוסף כתיב: "את האלהים אני ירא" וכו'.²³

ספרי דברים פרשת וזאת הברכה פיסקא שמח – ארונות כל בני יעקב

¹⁵ ובנוסח הגמרא בסוטה: "מיד צף ארונו של יוסף" וגם: "באותה שעה, נזדעזע ארונו של יוסף". ראו פירוש אבן עזרא על הפסוק: "לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא" בעשרת הדברות, שמאריך לדון בחומרת השבועה, ומביא את הדוגמא של משה והעלאת עצמות יוסף: "והנה משה נביא הנביאים בעת התעסק כל ישראל לנצל את מצרים, ועיני כל ישראל עליו, אז התעסק בעצמות יוסף בעבור שהשביע את בני ישראל, וכל זה בעבור חומר השבועה".

¹⁶ המת המוטל
¹⁷ נוסח הגמרא בסוטה דומה מאד לנוסח זה (כאן העתיקה הגמרא מהתוספתא ולא מהמכילתא), אבל עם "תוספת קטנה". ראו נוסח הגמרא שם: "וכל אותן שנים שהיו ישראל במדבר, היו שני ארונות הללו אחד של מת ואחד של שכינה מהלכין זה עם זה וכו'". כל אותם שנים שנדדו ישראל במדבר! מהלך של שלושת ימים בראש פרשתנו הומר במהלך של שנה ועוד (אילולי חטא המרגלים) וזה האחרון הומר במהלך של ארבעים שנה וארבעים ושניים מסעות! ראו דברינו [אלה מסעי](#) בפרשת מסעי. וכל אותם שנים נושא עם ישראל את ארון הברזל הכבד של יוסף! ארוכה הדרך להחזיר את יוסף הביתה.

¹⁸ נחזור מעט אחורה לדון עוד בהעלאת ארונו של יוסף מהנילוס.

¹⁹ לשם העלאת ארונו של יוסף השתמש משה בשם המפורש (שנמחה כאשר החרס שקע ביאור, השווה עם מחיית שם ה' במגילת סוטה על מנת להשכיך שלום בין איש לאשתו, שבת קטז ע"א, נדרים סו ע"ב) ולא פחד מהכלבים שהציבו לשמור עליו. אם פירוש אבן עזרא שהזכרנו לעיל מקשר את השבעת משה באופן חיובי גם אם חריג לדיבר השלישי: "לא תשא את שם ה' אלהיך לשווא", רש"י בוחר ללכת בדרכו של מדרש פסיקתא דרב כהנא ומוצא בשימוש בשם המפורש פגם. ראו רש"י שמות לב ד שהעלאת ארונו של יוסף ע"י ההשבעה בשם המפורש הביאה בעקיפין לחטא העגל: "מיכה היה שם שיצא מתוך דמוסיר בנין שנתמעך בו במצרים, והיה בידו שם, וטס שכתב בו משה עלה שור, עלה שור, להעלות ארונו של יוסף מתוך נילוס, והשליכו לתוך הכור ויצא העגל". ראו גם רש"י סנהדרין קג ע"ב: "זה פסלו של מיכה - כשכתב משה את השם והשליכו על נילוס להעלות ארונו של יוסף, בא מיכה ונטלו בהחבא, והיינו דכתיב ועבר בים צרה - כשהעביר הקדוש ברוך הוא לישראל עבר מיכה עמהם שבידו השם - לעשות העגל". ראו דברינו [וימרו על ים סוף](#) בפרשה זו וכן [פסל מיכה](#) בדפים המיוחדים.

²⁰ נחזור אחורה לדון במי שמוטל בארון זה, קיים מה שכתוב בארון זה.

²¹ בקבורת יעקב, כמסופר בספר בראשית פרק נ.

²² אבל זה רק לאחר מתן תורה, נכון יותר, לאחר לוחות שניים שירדו עפ"י חז"ל ביום הכיפורים והושמו בארון (לצד הלוחות השבורים). אבל היכן הושמו תחילה הלוחות השניים? הרי את המשכן סיימו רק חצי שנה מאוחר יותר! על כך הרחבנו בדברינו [שני ארונות הין](#), על ארון העץ שעשה משה מיד ברדתו מההר עם הלוחות השניים, ככתוב בדברים ראש פרק י. מיד לאחר יום הכיפורים כבר אפשר היה לומר: קיים זה מה שכתוב בזה. ולמעשה הלכו במדבר עם שלושה ארונות, כמובא בדברינו [שני ארונות הין](#) בפרשת עקב. ולהלן נראה שהיו עוד הרבה ארונות!

²³ ראו המשך המדרש שם על "לא תשא", "זכור את יום השבת" וכל שאר עשרת הדברות כיצד קיים אותם יוסף במצרים. ראו במקבילה של קטע זה בירושלמי ברכות פרק ב הלכה ג, שמכניס לתמונה את אומות העולם: "שני ארונות היו מהלכין עם ישראל במדבר: ארונו של חי העולמים וארונו של יוסף. והיו אומות העולם אומרים: מה טיבן של שני ארונות הללו? והיו ישראל אומרים להן: זה ארונו של יוסף עם ארונו של חי העולמים. והיו אומות העולם מונים את ישראל ואומרים: וכי איפשר לארון המת להיות מהלך עם ארונו של חי עולמים? והיו ישראל אומרים: על ידי ששימר זה מה שכתוב בזה". קיים זה מה שכתוב בזה, או שימר זה מה שכתוב בזה, הוא גם מנהג שנהגו בקבורה של תלמיד חכם להניח ספר תורה לצידו ולומר: "קיים זה מה שכתוב בזה". ראו גם הסוגייה בגמרא בבא קמא יז ע"א שמתחילה בתיאור קבורתו של חזקיהו וממשיכה בדיני קבורה והספד של תלמידי חכמים בימיהם: "שהניחו ספר תורה על מיטתו, ואמרו: קיים זה מה שכתוב בזה. והאידינא נמי עבדינן הכי! אפוקי מפקינן, אנוחי לא מנחינן. ואיבעית אימא: אנוחי נמי מנחינן, קיים לא אמרינן ... הדר אמר לן: אפילו קיים אמרינן, לימד לא אמרינן".

"שמע ה' קול יהודה ... ואל עמו תביאנו" (דברים לג ז) - שיקבר עם אבות בארץ. רבי יהודה אומר: וכי עצמות יוסף בלבד העלו ישראל ממצרים? והלא כל שבט ושבט העלה עצמות שבטו ממצרים, שנאמר: "והעליתם את עצמותי מזה אתכם" (שמות יג יט).²⁴ שאין תלמוד לומר "אתכם". מה תלמוד לומר "אתכם"? שכל שבט ושבט העלה עצמות שבטו ממצרים.²⁵ ומה תלמוד לומר "ואל עמו תביאנו"? שנקבר עם אבות בקבורתם.²⁶

מסכת פסחים טז ע"א, נזיר מה ע"א – טמא מת בעזרה

וטמא מת מותר ליכנס למחנה לוייה.²⁷ ולא טמא מת בלבד אמרו, אלא אפילו מת עצמו, שנאמר: "ויקח משה את עצמות יוסף עמו", עמו - במחיצתו!²⁸

מסכת סוכה דף כה עמוד א – נושאי ארונו של יוסף בפסח שני

והעוסק במצוה פטור מן המצוה ... מהתם נפקא, דתניא: "ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם וכו' (במדבר ט ו). אותם אנשים מי היו? נושאי ארונו של יוסף היו, דברי רבי יוסי הגלילי.²⁹

וְאֵת עֲצָמוֹת יוֹסֵף אֲשֶׁר הָעֵלּוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם קָבְרוּ בְּשָׂכֶם בְּחֶלְקֵת הַשְּׂדֵה אֲשֶׁר קָנָה יַעֲקֹב מֵאֵת בְּנֵי חָמוֹר אָבִי שָׂכֶם בְּמֵאָה קֶשִׁיטָה וַיְהִי לְבְנֵי יוֹסֵף לְנַחֲלָה: (יהושע כד לב).³⁰

בראשית רבה פה ג – המצווה נקראת על שם גומרה

רבי הונא בשם רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי: כל מי שמתחיל במצוה ואינו גומרה ואחר בא וגומרה, היא נקראת על שמו של שני. זהו שכתוב: "ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל" (יהושע כד לב). ולא משה העלם? שנאמר: "ויקח משה את עצמות יוסף עמו" (שמות יג יט)! אלא לפי שנגזר עליו שלא יכנס לארץ, וְאֵלּוּ נִטְפְּלוּ בהם, לפיכך נקראת על שמם.³¹

מושלים משל: למה הדבר דומה? לליסטים שנכנסו למרתף של יין. נטלו קנקן אחד ושתו אותו. הציץ עליהם בעל המרתף, אמר להם: יערב לכם, יבושם לכם, ימתק לכם! שתיתם את היין, השיבו הקנקן למקומו. כך אמר הקב"ה לשבטים: מכתם את יוסף, השיבו עצמותיו למקומו. דבר אחר: אמר להם יוסף: משביע אני עליכם

²⁴ חזרנו להערה 1 באשר להבדל בין נוסח השבעת יוסף את בני ישראל ובין הציטוט בפרשתנו. משה הוא שמוסיף את המילה "אתכם". האם כאשר בא משה לגאול את ארונו של יוסף, נזכר בארונותיהם של כל שאר השבטים? מי הוציא את ארונות שאר השבטים? ראו שוב תחילת התוספתא בה פתחנו.

²⁵ לא רק את עצמות יוסף נשאו שבטי ישראל ארבעים שנה במדבר. כל שבט נשא את מתיו, את עצמות ראש שבטו משנים עשר בני יעקב, בחזרה לקבר בארץ ממנה ירדו בגין שנאת אחים. סה"כ 14 ארונות נשאו בני ישראל במדבר. ורק שבט אחד לא נשא עמו את עצמות ראש שבטו. מי הוא?

²⁶ בראשית הדרשה: "שיקבר עם אבות בארץ" ובסופה: "שנקבר עם אבות בקבורתם". האם נקבר יהודה במערת המכפלה או בסמוך לה, שהיא אגב בחבל נחלתו? או אולי הכוונה כמו בראש הדרשה, שייקבר בארץ: "אל עמו תביאנו" – אל ארצו תביאנו. וכל הנקברים בארץ מתקיים בהם: "וכפר אדמתו עמו". ראו דברינו [קבורה בארץ ישראל](#) בפרשת ויחי. נחזור לארונו של יוסף.

²⁷ לא למחנה הכהונה, לא למשכן או למקדש.

²⁸ ראו תוספתא מסכת כלים (בבא קמא) (צוקרמאנדל) פרק א הלכה ח: "נכנסו מצורעים לפניו מן החומה לוקין את הארבעים. זבין וזבות נדות ויולדות להר הבית לוקין שמונים. טמא מת נכנס להר הבית. ולא טמא מת בלבד אמרו, אלא אפילו מת עצמו שנאמר: ויקח משה את עצמות יוסף עמו. עמו - במחנה לוייה". ארונו של יוסף נמצא במחיצתו של משה, לא במחנה אפרים או מנשה. זו זכותו של משה ואחריותו כמנהיג שהיה חכם לקחת מצוות במקום את ביזת מצרים. "להודיע חכמתו וחסידותו של משה", כלשון המכילתא. ארון יוסף לא נכנס למחנה הכהונה או המשכן, אבל משה יוצא ובא ממחיצתו של ארון יוסף המת (ומן הסתם נטמא) למחיצת קודש הקדשים של אוהל מועד, שגם אהרון לא נכנס רק פעם בשנה! זה הסמל האמתי של קיים זה מה שכתוב בזה. ראו דברינו [אין טומאה לצדיקים](#) בדפים המיוחדים. נראה שאפשר להוסיף מקור זה לסיעה שטוענת שיש טומאה גם לצדיקים אלא שהיא נדחית בנסיבות מיוחדות.

²⁹ כך גם בספרי במדבר פיסקא סח, שהאנשים שהיו טמאים ולא יכלו לעשות הפסח הם נושאי ארון עצמות יוסף. ובחיבור למדרש ספרי וזאת הברכה לעיל, גם נושאי הארונות של כל שאר השבטים. ואולי גם התחלפו ונשאו במשמרות. אמנם רבי עקיבא חולק על שיטה זו ור' יצחק טוען שיכלו להיטהר, אבל מעניינת שיטת ר' יוסי הגלילי שבזכות עצמות יוסף קבלנו את דין פסח שני, שנותן הזדמנות לקיים את מצוות פסח ולזכור את יציאת מצרים, למי שלא יכול היה לקיים פסח בזמנו. על החמצה של חגים אחרים, אומר המדרש: "[מעוות לא יוכל לתקון](#)" (דברינו בקהלת), אבל לפסח, יש תקנה.

³⁰ כאן נסגר כאמור המעגל. משה לא זכה להיכנס לארץ ולהשלים את משימתו ויוסף זכה. עצמותיו של יוסף הובאו לקבורה בארץ ואילו עצמותיו של משה: "גזרת עלי במדבר יפלו עצמותי" (איכה רבה פתיחתא כד). על כך אומר המדרש את הדברים הקשים: "מי שהודה בארצו נקבר בארצו. ומי שלא הודה בארצו אינו נקבר בארצו" (דברים רבה ב ח). ראו דברינו [איש מצרי](#) בפרשת שמות.

³¹ ושוב בגמרא סוטה יג ע"ב: "כתיב: ויקח משה את עצמות יוסף עמו, וכתיב: ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל וגו'! א"ר חמא בר' חנינא: כל העושה דבר ולא גמרו ובא אחר וגמרו, מעלה עליו הכתוב על שגמרו כאילו עשאו. ראו דברינו [המתחיל במצווה הוא גומרה](#) בפרשת מטות. אחרי כל טרחתו הגדולה של משה, נקראת המצווה על שם בני ישראל, הם שהתעסקו בביזה בעוד שמשם טורח בארונו של יוסף.

שממקום שגנבתוני, לשם תחזירוני. וכך עשו בני ישראל, שנאמר: "ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל ממצרים קברו בשכם".³²

מסכת סוטה פרק א משנה ט – ומי התעסק בקבורתו של משה?

... יוסף זכה לקבור את אביו ואין באחיו גדול ממנו, שנאמר: ויעל יוסף לקבור את אביו ... ויעל עמו גם רכב גם פרשים" (בראשית נ ז-ט). מי לנו גדול מיוסף, שלא נתעסק בו אלא משה. משה זכה בעצמות יוסף, ואין בישראל גדול ממנו, שנאמר: "ויקח משה את עצמות יוסף עמו" (שמות יג יט). מי גדול ממשה, שלא נתעסק בו אלא המקום, שנאמר: "ויקבור אותו בגיא" (דברים לד ו). לא על משה בלבד אמרו, אלא על כל הצדיקים, שנאמר: "והלך לפניך צדקך כבוד ה' יאספך" (ישעיה נח ח).³³

שבת שלום

ושנה טובה לאילנות³⁴

מחלקי המים (לאדם ולעץ השדה)

מים אחרונים: נחזור לירושלמי ברכות פרק ב הלכה ג שהבאנו בהערה 23 לעיל. ראו במקור שם שהציטוט של ארונו של יוסף שהיה מהלך לצד ארון הברית: "והיו ישראל אומרים: על ידי ששימר זה מה שכתב בזה", היה בפי ר' יוחנן מיד כשיצא מבית המרחץ וביקש למהר ולחזור להניח תפילין (שהוריד כמובן בשעת המרחץ). שואל שם הירושלמי למה אמר דווקא דבר תורה זה ותשובתו היא: "יוסף לא זכה למלכות אלא על ידי ששימר מצותיו של הקב"ה, ואנו לא זכינו לכל הכבוד הזה אלא ע"י ששמרנו מצותיו של הקב"ה – ואתם רוצים לבטל מצווה זו ממני?". נראה שיש כאן אולי סמך לכך שבתקופת המדבר עדיין לא הניחו תפילין. נושא שנידון במקורות וניתן למצוא על כך מידע במרשתת.

³² ובמכילתא דרבי ישמעאל בשלח - מסכתא דויהי פתיחתא: "רבי נתן אומר: מפני מה השביע את אחיו ולא השביע את בניו ... משביע אני עליכם ממקום שגנבתוני לשם תחזירוני. וכן עשו לו שנאמר: ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל ממצרים קברו בשכם בחלקת השדה אשר קנה יעקב מאת בני חמור אבי שכם במאה קשיטה ויהיו לבני יוסף לנחלה (יהושע כד לב)". אבל בגמרא סוטה משמע שזו הייתה יוזמה של בני ישראל, של צאצאי האחים אשר מכרו את יוסף: "מאי שנא בשכם? אמר ר' חמא בר' חנינא: משכם גנבוהו, ולשכם נחזיר אבידתו". לפיכך, לא יכול היה משה לסיים את המצווה. משה טרח בהעלאת ארונו של יוסף והחזקתו כל אותם ארבעים שנה. העלאת ארונו של יוסף היא תזכורת מתמדת לחטא האחים כלפיו. אבל את האקורד המסיים, את גמר המצווה עשו בני ישראל, צאצאי האחים שמכרו את יוסף לעבד. שתייתם את היין? החזירו לפחות את החבית למקומה. (ואח"כ ילכו איש לנחלתו ויקברו את אבי אביהם ראש השבט: ראובן, שמעון, יהודה וכו', איש בנחלתו. ויתמהו וישאלו לפשר הירידה למצרים והשעבוד הקשה, על מה ולמה. ראו דברינו **האם נגזר על אבותינו לרדת למצרים** בפרשת וארא).

³³ ומשה "איש האלהים"? הקב"ה יטפל בקבורתו. ראו דברינו **משה איש האלהים** בפרשת וזאת הברכה.

³⁴ ובזכותם תהיה שנה טובה גם לנו "כי האדם עץ השדה" (דברים כ יט) - מלמד שחיינו של אדם אינם אלא מן האילן" (ספרי דברים פ"סקא רג) ו"מה האדם נותן דין וחשבון, אף עצים נותנים דין וחשבון" (בראשית רבה כו ו).